

การพัฒนาพระธรรมทูตไทยเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

The Development of Thai DhammadutaBhikkhus for Overseas Buddhism Propagation

พระมหาสุเทพ สุวตฺตโน*
PhramahaSuthep Suwatthano
นักวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Foreign Relations Officer,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Email: sutupu@live.com

Received : November 5, 2020
Revised : November 16, 2020
Accepted : November 19, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาด้านคุณสมบัติของพระธรรมทูตไทยเพื่อไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีเป้าหมายหลักของการเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศของพระธรรมทูตคือ เพื่อประโยชน์และความสุขของพุทธศาสนิกชนไทยในต่างประเทศและชนในท้องถิ่นนั้น ๆ พระธรรมทูตจึงต้องมีคุณสมบัติตามบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและสอดคล้องตามพระธรรมวินัย การพัฒนาคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของพระธรรมทูตไทยเพื่อทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ได้แก่ (๑) การศึกษาเรียนรู้พัฒนาด้วยตนเอง (๒) การเข้าศึกษาเรียนรู้หรืออบรมในหลักสูตรต่าง ๆ และ (๓) การศึกษาเรียนรู้จากบูรพาจารย์ที่เป็นต้นแบบของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ

คำสำคัญ: การพัฒนา; พระธรรมทูต; การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

Abstract

The purpose of this academic paper aims to propose the ways to develop the characteristics of Thai dhammadutabhikkhus in order to propagate Buddhism in overseas countries effectively and efficiently. The goals for propagation are the advantages and happiness of both Thais and local people. To meet those goals, the dhammaduta-bhikkhus should have the characteristics incongruence with the propagating role and

* พระมหาสุเทพ สุวตฺตโน (เหลาทอง), ดร. PhramahaSuthepSuwatthano (Laothong), Dr.

the doctrine and the discipline. There are three ways to develop those desirable characteristics of dhammadutabhikkhus: (1) self-study (2) enrolling in official programs, and (3) learning from the first teachers who are the role model of overseas dhammadutabhikkhus.

Keywords: Development; Dhammaduta Bhikkhus; Buddhism Propagation

บทนำ

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ถึงปัจจุบันนี้ นับเป็นระยะเวลากว่า ๒,๖๐๐ ปี มีสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นนับครั้งไม่ถ้วน เช่น เหตุการณ์หลังจากพระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพาน มีการกล่าวจาบจ้วงพระธรรมวินัย ทำให้เกิดการสังคายนาครั้งที่ ๑ และมีการทำสังคายนาอีกหลายครั้งตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น^๑ แต่สถานการณ์ครั้งสำคัญอันเป็นจุดเริ่มต้นให้พระพุทธศาสนาถูกลี้มเลือนไปจากดินแดนต้นกำเนิดเป็นระยะเวลาหลายร้อยปี ได้แก่ การถูกรุกรานจากการล่าอาณานิคมโดยพวกมุสลิมเตอร์กซึ่งได้เช่นฆ่าบุคคลผู้ที่ไม่ยอมเปลี่ยนไปนับถือศาสนาตามพวกของตน และทำลายสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะทางด้านการศึกษาและปฏิบัติธรรม ได้แก่ มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งได้ชื่อว่า เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในสมัยนั้น และจัดเป็นแหล่งเก็บสะสมพระคัมภีร์สำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้สรรพวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญมากแห่งหนึ่งการทำลายมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วยการจุดไฟเผา ทำให้พุทธบริษัทพุทธศาสนสถานและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ถูกทำลายจนเกือบหมดสิ้น ผู้คนในท้องถิ่นจึงไม่เหลือความทรงจำเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาไปโดยปริยายจนอีกหลายร้อยปี เมื่อดินแดนแห่งนี้ได้ถูกประเทศอังกฤษยึดครองและมีการแบ่งแยกเป็นประเทศโดยใช้ชื่อว่าอินเดีย นักสำรวจชาวอังกฤษได้ค้นหาพุทธสถานที่สำคัญ ๆ จนเป็นที่มาของการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นในดินแดนต้นกำเนิด^๒

พระพุทธศาสนาเป็นที่รู้จักและปรากฏจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะมีองค์ประกอบสำคัญคือองค์พระศาสดาแห่งพระพุทธศาสนาผู้ทรงมีพระเมตตาและกรุณา ทรงเผยแผ่สิ่งที่พระองค์ตรัสรู้ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย จนมีผู้ที่สามารถบรรลุธรรมหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏและเดินตามรอยบาทของพระองค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนทำให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายไปในดินแดนต่าง ๆ ทั่วทุกทิศ ผู้ทำหน้าที่

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธีม, ๒๕๕๙), หน้า ๒๔-๓๘.

^๒ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖๗-๒๖๙, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก*, หน้า ๑๕๔-๑๗๙.

ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เรียกชื่อว่าพระธรรมทูตต้นแบบนั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งพระพุทธองค์เริ่มเทศนาสั่งสอนพระธรรมที่ตรัสรู้ให้แก่ผู้ที่พระองค์ทรงพิจารณาแล้วว่าสามารถรู้พระธรรมตามคำสั่งสอนได้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถตั้งมั่นดำรงอยู่ได้โดยพระอรหันตสาวกกลุ่มแรก ที่เป็นพระธรรมทูต ได้แก่ กลุ่มปัญจวัคคีย์ (พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ พระภัททิยะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ)^๗ พระยสและเพื่อน^๘ พระอรหันตสาวกจำนวน ๖๐ รูป นี้ ได้ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตกลุ่มแรก เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทิศทางต่าง ๆ ตามพระดำรัสที่พระองค์ได้ตรัสว่า ให้พระสาวกเหล่านั้นแยกกันไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา อย่าไปเส้นทางเดียวกัน^๙

พระธรรมทูต ๖๐ รูป นี้ เป็นพระอรหันต์ทั้งหมด จึงมีคุณสมบัติเพียงพอต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะได้ศึกษาปฏิบัติเรียนรู้ธรรมะที่องค์พระศาสดาทรงถ่ายทอดให้โดยตรง และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีผู้ที่สามารถรู้ตามและเข้าใจคำสั่งสอนได้เป็นจำนวนมาก

เหตุการณ์ครั้งหนึ่งที่สำคัญในประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นอยู่ในดินแดนต่าง ๆ ได้แก่ การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนที่ห่างไกลจากต้นกำเนิดถึง ๙ เส้นทาง ซึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช^๖ เมื่อมีผู้ที่สามารถเข้าถึงพระธรรมกระจายอยู่ในถิ่นที่ห่างไกล พระพุทธศาสนาจึงสามารถตั้งหลักปักฐานได้ในดินแดนอื่นที่ไม่ใช่ต้นกำเนิด เช่น ประเทศไทย ได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศที่มีชนส่วนใหญ่นับถือเป็นเวลาหลายร้อยปี และคณะสงฆ์ของไทยยังคงรักษาเจตนารมณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพระธรรมวินัยที่องค์พระศาสดาได้ตรัสไว้อย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ ต่อมาเริ่มมีพระภิกษุออกเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ^๗ เพื่อทำหน้าที่ในการประกาศพระพุทธศาสนาแก่บุคคลทั่วไป และธำรงรักษาสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไปสู่อนุชนรุ่นต่อมาจะเห็นได้ว่าพระภิกษุผู้ทำหน้าที่พระธรรมทูตมีความสำคัญต่อการเผยแผ่และดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในดินแดนต่าง ๆ อย่างแท้จริง เพราะถ้าไม่มีพระธรรมทูตเหล่านี้แล้ว การส่งต่อพระพุทธศาสนาไปสู่อนุชนรุ่นหลังจะเกิดขึ้นได้ยากและมีโอกาสสูงมากที่พระพุทธศาสนาจะสูญหายไปจากดินแดนที่เคยเจริญรุ่งเรือง เพราะไม่มีผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ไปยังดินแดนต่าง ๆ การที่คณะสงฆ์ไทยให้ความสำคัญต่อการส่งพระธรรมทูตไปต่างประเทศ ถือเป็นการรับมอบหน้าที่ในการนำ

^๗ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒-๒๔/๑๘-๓๑.

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๕-๓๑/๓๑-๔๐.

^๙ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๖ วคิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๕), หน้า ๖๙-๗๔.

^๗ สถานทูตไทยในประเทศสิงคโปร์, วัดอานันทเมตตยาราม สิงคโปร์ ประกอบพิธีเริ่มการก่อสร้างอาคารหลังใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thaiembassy.sg/activities> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๓].

พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปส่งต่อเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่พหุชน เมื่อคนที่ได้พบพระธรรมทูต และมีโอกาสได้ฟังพระธรรม จะทำให้เกิดความรู้เข้าใจในพระพุทธศาสนาและสามารถนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขในชีวิตของตนได้ต่อไป

ด้วยเหตุผลที่พระธรรมทูตมีความสำคัญต่อการสืบทอดและดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาพระธรรมทูตไทยให้มีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

เป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประเด็นที่มีความจำเป็นต้องรู้เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดผลสัมฤทธิ์ คือ เป้าหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและผลลัพธ์ที่ต้องการคืออะไร เพราะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดถึงหน้าที่และคุณสมบัติของพระธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาพระธรรมทูตให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อการทำหน้าที่ให้สำเร็จตามเป้าหมายและได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการต่อไป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและเป้าหมาย

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่พระอรหันตสาวกคณะแรกก่อนจาริกไปเพื่อประกาศพรหมจรรย์หรือเผยแผ่พระพุทธศาสนาว่า

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่พหุชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลายเธอทั้งหลายอย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรม มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีจิตใจในจักขุน้อย มีอยู่ย่อมเสื่อมไปเพราะไม่ได้ฟังธรรมผู้รู้ทั่วถึงซึ่งธรรม จักมีอยู่ ภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”^๔

พุทธดำรัสที่ตรัสนี้ กล่าวถึงคุณสมบัติของพระสาวกที่ไปทำหน้าที่เผยแผ่ คือผู้ที่พ้นแล้วจากบ่วง (ราคะ โทสะ โมหะ) ทั้งปวง พุทธสาวกที่ส่งไปประกาศพระศาสนาจึงเป็นพระอรหันต์ทั้งหมดทำหน้าที่หลักคือการจาริกไปเพื่อประกาศพรหมจรรย์หรือธรรมให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งเนื้อหาและความหมายโดยต้องจาริกไปต่างสถานที่กัน มีเป้าหมายเดียวกันคือการประกาศพรหมจรรย์หรือธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์สุข

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

แก่พหูชนและเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก โดยมีผลลัพธ์คือการมีผู้รู้ทั่วถึงธรรมที่พระสาวกในฐานะพระธรรมทูตได้แสดงกล่าวโดยสรุปคือ ทุกรูปมีคุณสมบัติที่สำคัญคือการเป็นพระอรหันต์ มีความพร้อมสมบูรณ์ทั้งในด้านวิชาการ (ธรรมะ) และคุณสมบัติส่วนตัว ได้แก่ การหลุดพ้นแล้วจากกิเลส (บ่วง) โด ๆ ทั้งปวง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยหลังพุทธกาลและเป้าหมาย

หลังการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาในดินแดนต้นกำเนิดยังคงมีผู้ศรัทธาเลื่อมใสนับถืออยู่อย่างต่อเนื่องแม้ในบางช่วงเวลาจะมีการนับถือศาสนาอื่นตามกษัตริย์ผู้ปกครองดินแดนแห่งนั้น จนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุดในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทั้งการศึกษาและการปฏิบัติได้บูรณะพุทธสถานสำคัญต่าง ๆ และได้มีการสร้างศิลาจารึกไว้เพื่อประกาศพระศาสนาและเป็นสัญลักษณ์แสดงตำแหน่งของพุทธสถาน^๙ จำนวนมาก จนทำให้อนุชนรุ่นต่อมาสามารถกลับไปสืบค้นถึงสถานที่สำคัญในอดีตได้ คุณูปการที่สำคัญที่สุดซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชทรงมีต่อพระพุทธศาสนาคือการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกนอกอาณาจักร จำนวน ๙ สาย กระจายออกไปทั่วทุกทิศ หลังจากที่มีการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ สำเร็จ จนเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการสืบทอดในดินแดนต่าง ๆ นอกต้นกำเนิด โดยเฉพาะในลังกาทวีปและดินแดนสุวรรณภูมิและทำให้พระพุทธศาสนาสามารถตั้งหลักปักฐานสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

คณะพระธรรมทูตผู้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในครั้งนั้น มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ รูป เพื่อให้เพียงพอต่อการบรรพชาอุปสมบทแก่ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นซึ่งเข้ามาเป็นนิกบวชในพระพุทธศาสนา และต้องสามารถท่องจำพระธรรมวินัยเพื่อให้การเผยแผ่คำสอนได้ถูกต้องเนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีการจารึกพระธรรมวินัยเป็นลายลักษณ์อักษรจะเห็นได้ชัดเจนว่า พระพุทธศาสนาเริ่มเป็นที่รู้จักในดินแดนที่ห่างไกลและเริ่มตั้งหลักปักฐานในดินแดนต่าง ๆ จนหลายแห่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศเพราะมีผู้นับถือเป็นจำนวนมาก เช่น ประเทศไทย ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา และศรีลังกา เป็นต้น

การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกนอกอาณาจักรของพระเจ้าอโศกมหาราชสรุปได้ว่า คุณสมบัติหนึ่งของพระธรรมทูตคือต้องมีความรู้หรือทรงจำพระธรรมวินัยได้ดี เพื่อให้สามารถถ่ายทอดพระธรรมวินัยแก่บุคคลอื่นได้ สามารถทำหน้าที่บรรพชาอุปสมบทแก่ผู้ที่ต้องการเข้ามาบวชเรียนในพระพุทธศาสนาได้ ต้องมีความมุ่งมั่นและอดทนต่อความยากลำบากในการจาริกไปในแดนไกลโดยมีหน้าที่คือการออกจาริกไปเพื่อประกาศพระธรรมวินัยหรือพระศาสนา และเป้าหมายคือมีผู้นับถือและรับพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและสืบทอดสู่ชนรุ่นต่อไป

^๙ วคิน อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย, หน้า ๘๑-๘๒.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยปัจจุบันและเป้าหมายเพื่อการเผยแผ่ในต่างประเทศ

ตามหลักฐานที่ปรากฏคณะสงฆ์ไทยได้เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้ส่งพระอุบาลีและคณะไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในต่างประเทศศรีลังกา^{๑๐} โดยพระอุบาลีได้เสียสละและอุทิศตน เพื่ออยู่ที่ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจนท่านถึงแก่กรรมภาพในประเทศศรีลังกาหลังจากเดินทางไปได้ราว ๓ ปี ส่วนการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศอื่น ๆ นั้น พบว่า มีการส่งพระธรรมทูตไปต่างประเทศมากกว่า ๒๐ ประเทศ ในเกือบทุกทวีปในโลก เช่น ทวีปเอเชียมีประเทศอินเดีย เนปาล สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย เป็นต้น แอฟริกาตะวันออก มีประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เป็นต้น ทวีปยุโรป มีประเทศอังกฤษ ไอร์แลนด์ เยอรมัน สวีเดน เดนมาร์ก เบลเยียม สวิสเซอร์แลนด์ เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ อิตาลี ออสเตรีย เป็นต้น ทวีปอเมริกา มีประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา เป็นต้น^{๑๑}

การส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทวีปต่าง ๆ เหล่านี้ เริ่มต้นมาเป็นระยะเวลาเกือบ ๑๐๐ ปีแล้ว และมีการกระจายเกือบทั่วโลกอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่หลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ โดยยุคแรก ๆ เริ่มต้นที่ประเทศอินเดีย จากนั้นมีการขยายไปที่ประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา สำหรับประเทศอินเดียนั้น ทางรัฐบาลอินเดียได้ทำหนังสือเชิญอย่างเป็นทางการถึงรัฐบาลไทยและคณะสงฆ์ให้ไปสร้างวัดขึ้นในประเทศอินเดียในเวลาต่อมาได้มีการสร้างวัดไทยเพิ่มขึ้นอีกหลายวัด โดยเฉพาะวัดไทยที่อยู่ใกล้สังฆนิยสถานทั้ง ๔ แห่ง ส่วนในประเทศอังกฤษ เริ่มต้นจากพุทธศาสนิกชนไทยที่ไปพักอาศัยอยู่เป็นการชั่วคราวหรือในระยะยาวเพื่อศึกษาต่อ ทำงานหรือตั้งถิ่นฐานถาวรได้มีการนิมนต์พระสงฆ์ไทยเดินทางไปอย่างไม่เป็นทางการเพื่อทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต เช่น งานศพ การทำบุญตักบาตร เป็นต้น ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการนิมนต์พระสงฆ์ไทยเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจอย่างไม่เป็นทางการและเป็นไปในรูปแบบเดียวกันในเกือบทุกท้องถิ่นที่มีพุทธศาสนิกชนไทยพักอาศัยอยู่ จากจุดนั้นเองทำให้ในช่วงเวลาไม่เกิน พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการก่อสร้างวัดไทยขึ้นในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับจนถึง พ.ศ. ๒๕๖๐ มีวัดไทยในต่างประเทศจำนวน ๕๓๙ วัด^{๑๒}

^{๑๐} ลังกาภูมาร, ตามรอยพระอุบาลีไปฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่ศรีลังกา, (กรุงเทพมหานคร: บ. เอ-บุ๊คดิสทริบิวชั่น จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๑-๑๐๒.

^{๑๑} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี ๒๕๖๑-๒๕๖๓, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.onab.go.th/th/ebook/category/detail/id/4/iid/21> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

^{๑๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, สรุปจำนวนวัดไทยในต่างประเทศ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/94/iid/4772> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ เริ่มจากการที่พระสงฆ์เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจอย่างไม่เป็นทางการโดยการนิมนต์ของพุทธศาสนิกชนไทยที่ไปพักอาศัยอยู่ในประเทศนั้น มาสู่การส่งพระสงฆ์ไทยไปปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นทางการ ในชื่อเรียกว่าพระธรรมทูตสายต่างประเทศหรือพระธรรมทูตไปต่างประเทศ โดยมีหน่วยงานที่ดูแลการไปปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมทูตให้การสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ เท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อให้การเดินทางไปต่างประเทศเป็นไปด้วยความสะดวก ภารกิจหลักในช่วงต้นของพระธรรมทูตในปัจจุบัน จึงเป็นการเดินทางไปเพื่อฉลองศรัทธาของพุทธศาสนิกชนไทยที่พักอาศัยอยู่ในประเทศนั้น ๆ ซึ่งต้องการที่พึ่งทางใจจากพระพุทธศาสนาและเมื่อวัดมีที่ตั้งอย่างเป็นทางการ พระธรรมทูตได้เริ่มจัดกิจกรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อรักษาและสืบสานพระพุทธศาสนาตลอดถึงศิลปวัฒนธรรมไทยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์การศึกษานักธรรม-บาลี เป็นต้น และยังเป็นศูนย์เรียนรู้และศึกษาวัฒนธรรมไทยให้แก่ลูกหลานไทยที่อยู่ในต่างแดนด้วย^{๑๓}

ในเวลาต่อมาไม่เพียงแต่ชาวไทยเท่านั้นที่เข้าวัด ชาวท้องถิ่นที่เริ่มสนใจในพระพุทธศาสนาได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีปรากฏให้เห็นมากขึ้น^{๑๔} ทำให้ภารกิจอีกประการหนึ่งของพระธรรมทูตไทยคือการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวท้องถิ่นเพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย จนสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ คือ ชาวท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของพื้นที่รับพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติและทำหน้าที่ในการถ่ายทอดพระพุทธศาสนาได้ด้วยตนเอง หรือให้มีพุทธบริษัทเกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นและถ่ายทอดสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นนั้นด้วยชนท้องถิ่นของตนเองต่อไป

ผลลัพธ์ที่แสดงถึงการเผยแพร่ที่ประสบความสำเร็จคือชนในท้องถิ่นนั้นรับเอาพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ มีชนท้องถิ่นเข้ามาบวชศึกษาเรียนรู้และสืบทอดอายุพระพุทธศาสนามีชนท้องถิ่นเป็นอุบาสก-อุบาสิกา มีพุทธศาสนสถานเพื่อเป็นสถานที่สำหรับพักอาศัยและปฏิบัติกิจกรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น คุณสมบัติที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศพึงมีเพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้ได้บรรลุผลสำเร็จคือ การมีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ

^{๑๓} พระมหาถนอด อตถจาโร, ดร., **บทบาทพระธรรมทูตไทยในต่างแดน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.ebooks.in.th> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

^{๑๔} สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ, **เอกอัครราชทูตไทยกรุงวอชิงตัน นำนักเรียนอเมริกันศึกษาพระพุทธศาสนา ณ วัดไทย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.obhik.com/content/11399/> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓]. , สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ, **พระธรรมทูตบรรยายพระพุทธศาสนาในโรงเรียนสวีเดน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.obhik.com/content/11325/> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].

พระพุทธศาสนาเป็นภาษาท้องถิ่นในระดับที่โต้ตอบได้ต้องรู้ประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนได้สอดคล้องตามท้องถิ่นนั้น ต้องมีความตั้งใจที่จะไปเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความอดทนและความเสียสละอย่างมาก เพราะต้องไปอยู่ต่างแดนที่มีสภาพแวดล้อมทั้งในเรื่องภัตตาหาร ภูมิอากาศ และรูปแบบวัตรปฏิบัติของภิกษุ กุฎระเบียดข้อบังคับ เป็นต้น ซึ่งมีแตกต่างจากประเทศไทย หลายประการและพระธรรมทูตต้องเข้าอบรมในโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อให้มีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ในต่างประเทศทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีระบบ และประสานสอดคล้องกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้

บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

พระธรรมทูตสายต่างประเทศ หมายถึง พระภิกษุผู้ได้รับมอบหมายหรือแต่งตั้งให้เดินทางไปเผยแผ่ประกาศธรรมในต่างถิ่นต่างแดน^{๑๕} โดยเรียกชื่อในที่นี้ว่า พระธรรมทูตไทย จากเป้าหมายของการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้นสามารถสรุปบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกเป็น ๓ ประการหลัก ดังนี้

บทบาทหน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา

พระธรรมทูตไทยในฐานะพุทธสาวกมีภารกิจหลักในการดำรงรักษาพระธรรมวินัย สืบสานและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้สามารถถ่ายทอดสู่ธรรมทายาทในรุ่นต่อไป อันจะเป็นการรักษาพระพุทธศาสนาให้สามารถดำรงคงอยู่สืบต่อไป เช่นเดียวกับพระสาวกรุ่นก่อน ๆ ที่ได้สืบต่ออายุพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบันนี้ ตามพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระธรรมทูตรุ่นแรกในการประกาศพระศาสนาและการรักษาพระศาสนาให้ตั้งมั่นอยู่ได้^{๑๖}

บทบาทหน้าที่ต่ออุบาสกและอุบาสิกา

พระธรรมทูตไทยในฐานะผู้ประกาศพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ มีภารกิจต่อพุทธศาสนิกชน ทั้งชายและหญิงที่เรียกว่าอุบาสกและอุบาสิกา ในการถ่ายทอดพระธรรมคำสอน เพื่อให้อุบาสกอุบาสิกาได้รับทราบและรู้เข้าใจในพระธรรมในระดับที่สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขในการดำรงชีวิต และถึงประโยชน์สุขในทางธรรมอันเป็นเป้าหมายสำคัญและสูงสุดในการประกาศพรหมจรรย์ขององค์พระศาสดา เพื่อเป็นการตอบแทนอุบาสกอุบาสิกาซึ่งได้อุปัถฐัมภ์พระธรรมทูตในด้านต่าง ๆ ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งแก่พุทธศาสนิกชนไทยและ

^{๑๕} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๑๔๔.

^{๑๖} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๕๖/๒๖๓-๒๖๔.

ประเทศที่ไปประกาศพระศาสนา ตามพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระธรรมทูตรุ่นแรกและหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อคฤหัสถ์ตามหลักของทศ ๖^{๑๓}

บทบาทหน้าที่ของตนเอง

พระธรรมทูตไทยในฐานะพระสาวก ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพระธรรมทูต เพราะถ้าขาดผู้ที่มีความรู้ความสามารถหรือเชี่ยวชาญในพระธรรมคำสอน การรักษา สืบสานและต่อยอดจะคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูตที่มีต่อตนเองจึงได้แก่การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนและเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอันได้แก่ พระสัทธรรม ๓ คือ ปรีชาติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ตรงตามพุทธพจน์และสามารถนำพาอุบาสกอุบาสิกาให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดคือปฏิเวธการบรรลุมรรคได้ แม้จะไม่สามารถระบุได้ว่าพระธรรมทูตไทยในยุคปัจจุบันเป็นพระอรหันต์หรือไม่ท่านเหล่านั้นก็ต้องมีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนให้รู้เข้าใจพระธรรมคำสอนให้ถ่องแท้ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดพระธรรมคำสอนไปสู่อุบาสกอุบาสิกาและช่วยธำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้สืบต่อไป^{๑๔}

สรุปบทบาทหน้าที่ของพระธรรมทูต

พระธรรมทูตสายต่างประเทศจึงมีหน้าที่ในการเผยแผ่พระศาสนาให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือพุทธศาสนิกชนไทยในต่างประเทศ รวมถึงชาวต่างประเทศที่ได้รับประโยชน์และความสุขจากการได้ฟังพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวท้องถิ่นเพื่อให้สามารถทำหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนาต่อจากพระธรรมทูตไทยได้ซึ่งบทบาทหน้าที่เหล่านี้ เป็นไปตามพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระธรรมทูตรุ่นแรก และพระธรรมทูตรุ่นต่อมายังคงยึดถือแบบอย่างมาจนถึงปัจจุบัน สิ่งสำคัญคือพระธรรมทูตต้องศึกษาพระธรรมคำสอนให้มีความรู้เชี่ยวชาญอย่างถ่องแท้เพื่อการเผยแผ่ให้ได้บรรลุตามเป้าหมาย

คุณสมบัติของพระธรรมทูต

การทำหน้าที่ของพระธรรมทูตไทยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศนั้น พระธรรมทูตในฐานะพระสาวกต้องมีคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งแบ่งคุณสมบัติของพระธรรมทูตออกเป็น ๓ ยุค ดังนี้

^{๑๓} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิตภัณณ์, ๒๕๕๙), หน้า ๒๖๕.

^{๑๔} อ.ทก. (ไทย) ๒๐/๔๒/๘๗.

คุณสมบัติของพระธรรมทูตในยุคพุทธกาล

พระธรรมทูตชุดแรกมีคุณสมบัติประการสำคัญคือการเป็นพระอรหันต์ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติอันเป็นที่สุดของพุทธบริษัทและเป็นเป้าหมายของพุทธบริษัททุกรูป/คนอันเป็นเป้าหมายของพระพุทธเจ้าที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับพุทธบริษัทที่ได้รับพระพุทธศาสนาเป็นแนวปฏิบัติ

พระพุทธเจ้าทรงกล่าวถึงผู้มีคุณสมบัติสำคัญต่อการทำหน้าที่ทูตไว้ ๘ ประการ ได้แก่

๑) รู้จักฟัง	๒) สามารถพูดให้ผู้อื่นฟังได้
๓) ใฝ่ศึกษา	๔) ทรงจำได้ดี
๕) เป็นผู้รู้ได้เข้าใจชัด	๖) สามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้
๗) ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์	๘) ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท

และทรงกล่าวว่าพระภิกษุผู้ทำหน้าที่ทูตได้นั้นควรเป็นผู้เข้าสู่ชุมชนที่ได้เสียดกันอย่างรุนแรงได้ โดยไม่สะทกสะท้าน ไม่ทำคำพูดให้เสียหาย ไม่ปกปิดข่าวสารซึ่งแจ้งอย่างไม่มีข้อสงสัย และเมื่อถูกข้อนถามก็ไม่โกรธ^{๑๙}

นอกจากนี้ สิ่งที่พระสาวกในยุคนั้นได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติโดยเฉพาะในการทำหน้าที่พระธรรมทูต ได้แก่ พระโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งสรุปเป็นหลักการ ๓ อุดมการณ์ ๔ และวิธีการ ๖^{๒๐} ดังนี้

หลักการ ๓ ได้แก่ การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การทำแต่ความดี การทำจิตของตนให้ผ่องใส

อุดมการณ์ ๔ ได้แก่ ความอดทนอดกลั้น ไม่เบียดเบียน ปฏิบัติตนให้สงบทั้งทางกาย วาจาและใจ และมีนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด

วิธีการ ๖ ได้แก่ การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย ความสำรวมในปาติโมกข์ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ในอาหาร ที่นั่งที่นอนอันสอาด ความเพียรในอธิจิต

คุณสมบัติของพระธรรมทูตในยุคหลังพุทธกาล

หลังจากการเสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธองค์พระพุทธศาสนายังคงดำรงอยู่อย่างเจริญรุ่งเรือง มีพระอรหันต์สืบต่อพระพุทธศาสนาโดยลำดับ ในยุคนั้นคุณสมบัติของพระธรรมทูตยังคงดำเนินต่อมาจากยุคพุทธกาล เนื่องจากการสืบต่อพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายในท้องถิ่นซึ่งการดำเนินชีวิตยังเป็นไปในรูปแบบเดียวกัน แม้จะพบปัญหาจากศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่นๆอยู่บ้าง จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ที่เกิดการสังคายนาพระพุทธศาสนาขึ้นอีกครั้ง เพื่อชำระพระธรรมวินัย และมีการส่งพระธรรมทูตไปประกาศพระศาสนาด้วยความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกถึง ๙ สาย พระธรรมทูตในยุคหลังพุทธกาลนี้ แม้ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่ามีคุณสมบัติอย่างไร แต่สิ่งที่เป็นประจักษ์พยานถึงคุณสมบัติของพระธรรมทูตผู้จาริกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิและดินแดนลังกา ทำให้สรุปได้ว่า

^{๑๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๔๗/๒๐๘-๒๐๙.

^{๒๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๙๐/๕๐-๕๑.

พระธรรมทูตเหล่านั้นมีความรู้ความเชี่ยวชาญในพระธรรมวินัย ให้การบรรพชาอุปสมบท และสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนตั้งมั่นในดินแดนอื่นนอกดินแดนต้นกำเนิดได้ เพราะมีพุทธบริษัท พุทธศาสนสถาน และพระธรรมวินัยที่สืบต่อมาได้จนถึงปัจจุบัน

คุณสมบัติของพระธรรมทูตในสมัยปัจจุบัน

การที่พระพุทธศาสนาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันมีอายุกว่า ๒,๖๐๐ ปี นั้น เพราะมีพระธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในดินแดนต่าง ๆ ด้วยความศรัทธาเลื่อมใสและเชื่อมั่นในคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่มีต่อบุคคลและสังคม

คณะสงฆ์ไทยได้ดำเนินรอยตามพระดำรัสขององค์พระศาสดาในการประกาศพระพุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก โดยสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระธรรมปิฎก ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่พระธรรมทูตต้องมีไว้ ๓ ประการ คือ

๑) มั่นใจในคุณค่าความดีงาม ความประเสริฐของพระพุทธศาสนาหรือพุทธธรรม และต้องมีความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคมของดินแดนที่จะไปเผยแผ่ สรุปลงในเรื่องของปัญญา

๒) ยืนหยัดในความประพฤติตามหลักพระธรรมวินัยโดยไม่หวั่นไหวไปตามสภาพสังคมของดินแดนที่จะไปเผยแผ่ สรุปลงในเรื่องของศีล

๓) มีความมั่นคงทางจิตใจ และมีคุณธรรม สรุปลงในเรื่องของสมาธิ^{๒๑}

นอกจากนี้พระธรรมทูตไทยผู้มีส่วนประสพการณ์ตรงหรือผู้ยังคงปฏิบัติหน้าที่อยู่ในประเทศต่าง ๆ จำนวน ๒๐ รูป ได้ระบุถึงคุณสมบัติสำหรับพระธรรมทูตที่จะไปปฏิบัติหน้าที่ไว้ ดังนี้

๑) ใช้ภาษากลางหรือภาษาถิ่นในระดับที่สามารถสื่อสารพระธรรมแก่ชนในประเทศนั้น ๆ ได้ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ เพราะเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารในประเทศส่วนใหญ่ทั่วโลก

๒) คุณธรรมประจำตัว ได้แก่ มีความอดทนอดกลั้น เสียสละ

๓) มีความรู้ทางด้านปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิปัสสนากรรมฐาน

และกล่าวถึงความรู้ทางเทคโนโลยีและกฎหมายของแต่ละประเทศ^{๒๒}

สรุปคุณสมบัติของพระธรรมทูต

พระพุทธศาสนาดำรงคงอยู่ด้วยพระธรรมคำสอนตั้งแต่ครั้งพุทธกาลและได้มีการจารึกลงในพระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หลักให้ยึดถือมาจนถึงปัจจุบัน พระธรรมทูตผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต้องมีคุณสมบัติตามพระธรรมวินัยและเพิ่มเติมคุณสมบัติให้สอดคล้องตามยุคสมัยใหม่ ดังนี้ คือ

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พระธรรมทูตไทย เบิกทางสู่อารยธรรมใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนรักษ์ธรรมเพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๒-๑๗.

^{๒๒} สรุบบนสำนวน “คุณสมบัติของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ” จากพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ซึ่งปฏิบัติภารกิจในต่างประเทศหรือมีประสพการณ์ปฏิบัติภารกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จำนวน ๒๐ รูป ช่วงเวลา ๑-๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

- ๑) มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา
- ๒) มีความสามารถในการเผยแผ่หรือสื่อพระธรรมคำสอนทั้งปริยัติและปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิปัสสนากรรมฐาน และด้านพิธีกรรมต่าง ๆ
- ๓) สามารถใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศที่ไปเผยแผ่ในระดับที่จะสื่อสารได้
- ๔) มีอุดมการณ์ที่จะไปเผยแผ่เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนในประเทศนั้น ๆ
- ๕) มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและกฎหมายของประเทศที่จะไปเผยแผ่
- ๖) มีความรู้ในด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะการสื่อสารออนไลน์ เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ไม่สามารถสื่อสารผ่านช่องทางปกติได้
- ๗) มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้สามารถปรับประยุกต์พระธรรมคำสอนได้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของโลก

แนวทางการพัฒนาพระธรรมทูตไทย

การพัฒนาพระธรรมทูตไทยให้มีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการไปปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศที่สอดคล้องตามเป้าหมายและหน้าที่โดยมีแนวทางหลักในการพัฒนา ดังนี้

๑. การพัฒนาความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา ครอบคลุมสี่ธรรม ๓ ได้แก่ ปริยัติสี่ธรรม คือการศึกษาเล่าเรียนเรื่องพุทธพจน์ ปฏิบัติสี่ธรรม คือการปฏิบัติเรื่องไตรสิกขา (สิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมและพัฒนาบุคคลในด้านศีล สมาธิและปัญญา)^{๒๓} ปฏิเวธสี่ธรรม คือผลที่พึงบรรลุ ได้แก่ มรรค ผลและนิพพาน^{๒๔} ทำได้ดังนี้ ปริยัติสี่ธรรมพัฒนาโดยการศึกษาพุทธพจน์ด้วยตนเองจากพระไตรปิฎกหรือตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักของโยนิโสมนสิการ หรือการเข้าเรียนในหลักสูตรต่าง ๆ โดยมีครูอาจารย์เป็นผู้บรรยายถ่ายทอดความรู้ให้ปฏิบัติสี่ธรรมพัฒนาโดยการลงมือปฏิบัติตามคำสอนของครูอาจารย์หรือกัลยาณมิตร ครอบคลุมเรื่องศีล สมาธิและปัญญา ซึ่งข้อนี้เป็นหลักสำคัญที่จะนำไปสู่ปฏิเวธสี่ธรรม เพราะการจะบรรลุมรรค ผล และนิพพานได้นั้น ต้องผ่านการปฏิบัติกรรมฐานเท่านั้น ไม่สามารถบรรลุด้วยวิธีอื่น

๒. พัฒนาความสามารถในการเผยแผ่หรือสื่อสารพระธรรมคำสอนทั้งปริยัติและปฏิบัติทำได้โดยการเข้าอบรมเกี่ยวกับธรรมนิเทศโดยตรง หรือใช้การฝึกปฏิบัติจากประสบการณ์ตรงโดยมีพระธรรมทูตผู้มีประสบการณ์เป็นผู้ให้คำแนะนำหรือเป็นกัลยาณมิตรครอบคลุมถึงการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในระดับที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ และด้านพิธีกรรมต่าง ๆ

^{๒๓} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๔๕๑.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓๑.

๓. พัฒนาภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศที่ไปเผยแพร่ในระดับที่สื่อสารได้ ทำได้โดยการใช้ภาษาเหล่านั้นให้ได้ในชีวิตประจำวันหรือต้องฝึกฝนการใช้ภาษานั้นเป็นประจำทุกวัน เช่นเดียวกับการใช้ภาษาไทยหรือภาษาบาลีที่พระธรรมทูตสามารถอ่านและเข้าใจความหมายได้ผ่านสื่อต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทั้งการพูด การฟัง การอ่านและการเขียน หรือเข้ารับการฝึกอบรมจากผู้มีประสบการณ์

๔. พัฒนาคำความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและกฎหมายของประเทศที่จะไปเผยแพร่ โดยการศึกษาความรู้จากหนังสือหรือแหล่งความรู้อื่นๆ หรือจากพระธรรมทูตไทยในประเทศนั้น ๆ

๕. พัฒนาอุดมการณ์ในการไปเผยแพร่เพื่อประโยชน์และความสุขแก่พหุชนในประเทศนั้นๆ คุณสมบัตินี้ เกิดจากศรัทธาและความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ผ่านปริยัติสัทธรรมและปฏิบัติสัทธรรมและสามารถสร้างขึ้นได้จากการศึกษาตัวแบบของพระธรรมทูตรุ่นก่อนที่มีวัตรปฏิบัติที่งดงาม ผ่านประวัติหรือการบอกเล่าสืบต่อกันมาครอบคลุมถึงการมีความอดทน อดกลั้น และเสียสละ

๖. พัฒนาคำรู้ด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะการสื่อสารออนไลน์ทำได้โดยการฝึกการใช้โปรแกรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง หรือเข้าอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญและมีพื้นฐานในการสร้างสื่อการสอนหรือการบรรยาย เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้ต่อไป

๗. พัฒนาคำรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ทำได้โดยการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันของโลกจากข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นทางการ

สรุปแนวทางการพัฒนาพระธรรมทูตให้มีคุณสมบัติที่เพียงพอต่อการไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา ในต่างประเทศสามารถทำได้ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาเรียนรู้พัฒนาด้วยตนเองเกี่ยวกับความรู้ทางพระพุทธศาสนาทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ หรือความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น พระไตรปิฎก ตำราทางพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ภาษา เทคโนโลยี เป็นต้น โดยประยุกต์หลักธรรมที่ว่า “อตตา หิ อตตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งของตน” ร่วมกับการใช้หลักโยนิโสมนสิการ เพราะเป็นหลักสำคัญอันดับแรกต่อการพัฒนาตนเอง โดยทุกคนต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเท่านั้น จึงจะประสบความสำเร็จ ไม่มีใครสามารถนำความสำเร็จมาให้ใครได้ ถ้าแต่ละคนไม่ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

๒. การเข้าศึกษาหรืออบรมในหลักสูตรต่าง ๆ ที่เปิดอย่างเป็นทางการ โดยมีวิทยากร ครูอาจารย์ หรือกัลยาณมิตรเป็นผู้บรรยาย มีทั้งหลักสูตรที่มีค่าใช้จ่ายและไม่มีการใช้จ่ายทั้งให้ความรู้ หรือพัฒนาทักษะ เช่น โครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ โครงการฝึกอบรมพระนักเทศน์ การฝึกอบรมวิปัสสนากรรมฐานการฝึกอบรมความรู้ด้านต่าง ๆ ทางออนไลน์ เป็นต้น

๓. การศึกษาเรียนรู้จากบูรพาจารย์ที่เป็นต้นแบบของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ เพื่อให้เห็นอุดมการณ์อันแน่วแน่ โดยเฉพาะในยุคบุกเบิกการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

สรุป

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ มีเป้าหมายหลักคือเพื่อประโยชน์และความสุขของพุทธศาสนิกชนไทยที่ไปอาศัยอยู่ในต่างประเทศทั้งชั่วคราวและถาวร มีพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวชาวไทยไว้ด้วยกันและเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชนในเวลาที่ต้องการ และเพื่อประโยชน์และความสุขของประชาชนในท้องถิ่น สามารถตั้งมั่นพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น และชนในท้องถิ่นนั้นทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไปได้ในที่สุด พระธรรมทูตไทยจึงต้องมีคุณสมบัติสอดคล้องตามบทบาทหน้าที่เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสามารถบรรลุเป้าหมายได้ ดังนั้นมีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องพระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนา มีความสามารถในการเผยแผ่หรือสื่อพระธรรมคำสอนทั้งปริยัติและปฏิบัติ สามารถใช้ภาษาอังกฤษหรือภาษาของประเทศที่ไปเผยแผ่ในระดับที่จะสื่อสารได้มีอุดมการณ์ที่จะไปเผยแผ่เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนในประเทศนั้นๆ มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และกฎหมายของประเทศที่จะไปเผยแผ่ มีความรู้ในด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะการสื่อสารออนไลน์ และมีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยแนวทางการพัฒนาพระธรรมทูต มี ๓ วิธี ได้แก่

- ๑) การศึกษาเรียนรู้พัฒนาด้วยตนเอง
- ๒) การเข้าศึกษาหรืออบรมในหลักสูตรต่าง ๆ
- ๓) การศึกษาเรียนรู้จากบูรพาจารย์ที่เป็นต้นแบบของพระธรรมทูตไทยในต่างประเทศ

ซึ่งจะส่งผลให้พระธรรมทูตไทย “มีความรอบรู้ด้านปริยัติ ลึกซึ้งในการปฏิบัติ และนำไปสู่ปฏิเวธ” ได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

- พระเทพดิลก (ระบบ จิตภาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พระธรรมทูตไทย เบิกทางสู่อารยธรรมใหม่**. กรุงเทพมหานคร: กองทุนรักษัธรรมเพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, ๒๕๔๓.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **กาลานุกรม พระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๙.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ลังกาคูมาร. **ตามรอยพระอุบาลีไปฟื้นฟูพระศาสนาที่ศรีลังกา**. กรุงเทพมหานคร: บ. เอ-บุ๊คดิสทริบิวชั่น จำกัด, ๒๕๕๒.

- วศิน อินทสระ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียและประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๕.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙.
- พระมหาถนิต อุดจारी, ดร.. **บทบาทพระธรรมทูตไทยในต่างแดน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.ebooks.in.th> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].
- สถานทูตไทยในประเทศสิงคโปร์. **วัดอานันทเมตตยาราม สิงคโปร์ ประกอบพิธีเริ่มการก่อสร้างอาคารหลังใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaiembassy.sg/activities> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๓].
- สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ. **พระธรรมทูตบรรยายพระพุทธศาสนาในโรงเรียนสวีเดน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.obhik.com/content/11325/> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].
- สำนักงานกำกับดูแลพระธรรมทูตไปต่างประเทศ. **เอกอัครราชทูตไทยกรุงวอชิงตัน นำนักเรียนอเมริกันศึกษาพระพุทธศาสนา ณ วัดไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.obhik.com/content/11399/> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **สรุปจำนวนวัดไทยในต่างประเทศ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.onab.go.th/th/content/category/detail/id/94/iid/4772> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **ข้อมูลพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ปี ๒๕๖๑-๒๕๖๓**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.onab.go.th/th/ebook/category/detail/id/4/iid/21> [๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓].